

ВИЗНАЧЕННЯ ЛІМІТУ КРЕДИТУВАННЯ АГРОПІДПРИЄМСТВА З УРАХУВАННЯМ ПОКАЗНИКІВ КРЕДИТОРА ТА ПОЗИЧАЛЬНИКА

Анотація Показано важливість врахування фінансових показників не тільки позичальника, але і кредитора при розрахунку лімітів товарного кредитування. Розроблено уточнену методичку розрахунку лімітів товарного кредитування. Наведено приклади розрахунку, які підтверджують ефективність запропонованої методички.

Ключові слова: Ліміт позичальника, ліміт кредитора, уточнений розрахунок ліміту.

I. Вступ

Операція товарного кредитування є одним з важливих елементів збільшення прибутку для кредитора, а для позичальника є одним з важливих засобів поповнення обігових коштів. Для мінімізації кредитного ризику, який виникає при даній операції, кредитор застосовує розрахунок максимальної суми кредиту для конкретного позичальника – ліміту кредитування.

Лімітування застосовується господарюючими суб'єктами не тільки при продажу товарів в кредит, а також за кредитними картками (дорожніми чеками), при визначенні сум вкладення капіталу тощо. Важливість розрахунку оптимальної величини ліміту обумовлює той факт, що занадто велике значення ліміту не знизить кредитний ризик підприємства (ризик залишиться на колишньому рівні), а мала величина – не дозволить підприємству-кредитору отримати додатковий прибуток.

Існує декілька методик розрахунку ліміту кредитування, найбільш цікавими з яких є два наступні: ліміт як частка власного капіталу кредитора (1) [2] та ліміт як залишкова вартість підприємства-позичальника (2) [1].

Перша методика представлення виразом:

$$L = K \times BK, \quad (1)$$

де L – сума ліміту; K – коефіцієнт коригування; BK – власний капітал підприємства-кредитора.

При простоті цього методу йому властивий ряд недоліків, найважливіші з яких наступні:

- 1) Різні джерела по-різному визначають величину коефіцієнта коригування K . Інколи говориться, що ліміт повинен складати 10-20%, а в деяких країнах він доходить до 30-40% власного капіталу [2, с.620]
- 2) Розрахунок ліміту зовсім не пов'язаний з фінансовими показниками позичальника, а значить і з можливістю позичальника обслуговувати борг.

Друга методика може бути виражена за допомогою такої формули:

$$L = ВП + ЧП + ТЗ + ДЗ + КЗ + ФВ + ГК - ПП, \quad (2)$$

де $ВП$ – Відстрочення платежів постачальникам; $ЧП$ – Чистий прибуток в річному обчисленні; $ТЗ$ – Реалізація товарних запасів (для розрахунку береться 70%, 40% або 10% залежно від ліквідності запасів); $ДЗ$ – Дебіторська заборгованість (для розрахунку береться 30%, 20% або 10% залежно від якості заборгованості); $КЗ$ – Кредиторська заборгованість (береться 30%, 20% або 10% для розрахунку залежно від відношень з кредиторами); $ФВ$ – Фінансові вкладення (береться 40%, 25%, 10% залежно від ліквідності вкладень); $ГК$ – Грошові кошти; $ПП$ – Податкові платежі.

Даний спосіб розрахунку ліміту також простий у використанні. Проте і він має ряд недоліків:

- 1) Відсутні критерії визначення ступені ліквідності та якості активів;
- 2) Відсутнє обґрунтування часток активів, які приймають участь у розрахунку.
- 3) Показники $ВП$ та $КЗ$ по суті є одне і те саме, тобто сума, яку можна буде затримати постачальникам за платежами на певний період;

Отже, і перша, і друга методики потребують певних доробок для практичного використання. Крім того, вони не враховують взаємного впливу можливостей позичальника та кредитора.

II. Постановка задачі

Задачею цієї статті є формування такої моделі розрахунку ліміту кредитування, яка б враховувала як показники кредитора, так і показники позичальника, та визначення можливої межі застосування цього методу шляхом розрахунків ліміту позичальника та ліміту кредитора і знаходження загального ліміту для операції товарного кредитування підприємств.

III. Результати наукових досліджень

Для того, щоб розрахувати адекватну величину ліміту, треба враховувати, що операція з товарного кредитування – це операція, яка проводиться, як мінімум двома сторонами: кредитором з одного боку та позичальником з іншого. Отже, потрібно враховувати як фінансові показники позичальника так і фінансові показники кредитора.

Майже всі методики розрахунку ліміту враховують фінансові показники позичальника, деякі – фінансові показники кредитора. Та жодна не враховує як показники позичальника так і показники кредитора, але ряд вчених вказують на те, що показники кредитора мають бути враховані при розрахунку ліміту кредитування. Так в [3, с.416 – 418] зазначається, що:

«При визначенні лімітів на одного позичальника необхідно враховувати наступні фактори: питома вага капіталу фінансового інституту, якою він готовий ризикувати; галузева приналежність позичальника; розмір активів позичальника; фінансова стійкість позичальника; якість управління потенційного позичальника; перспективи розвитку позичальника; взаємовідношення фінансового інституту з даним позичальником; очікувана прибутковість з урахуванням ризику за операціями з даним позичальником; загальний стан економіки; вимоги регулюючих органів.»

Для позичальника кредит за своєю суттю є пасивом, отже (згідно з правилом подвійного запису в бухгалтерському обліку) забезпечувати його повинні активи. Для кредитора ж кредит є активом, отже забезпечувати його мають пасиви.

У підприємства-кредитора в пасиві є дві великі статті: власний капітал та зобов'язання. Отже, одна з цих статей (або обидві разом) мають забезпечувати виданий кредит. Але кредитори даного підприємства приймають тільки підприємницький ризик і навряд чи погодяться прийняти додатково кредитний ризик третього підприємства-дебітора. Таким чином, підприємство-кредитор без шкоди для своїх кредиторів може ризикувати лише власним капіталом.

Якщо взяти приклад, коли підприємство має товар лише на 100 гр. од. та 80 гр. од. зобов'язань перед кредиторами, то в кредит дане підприємство може дати товару лише на 20 гр. од., тому що товар на 80 гр. од. слугує для забезпечення власної кредиторської заборгованості. Дане твердження вірно у випадку, якщо кредитори приймають тільки підприємницький ризик і не приймають кредитний ризик підприємства.

Таблиця 1. Баланс підприємства до (ліва частина) та після (права частина) надання товарного кредиту

Актив		Пасив		Актив		Пасив	
		Власний капітал	20	Товарні запаси	80	Власний капітал	20
Товарні запаси	100	Зобов'язання	80	Дебіторська заборгованість (товарний кредит)	20	Зобов'язання	80
Баланс	100	Баланс	100	Баланс	100	Баланс	100

Як видно з таблиці 1, баланс підприємства виглядає наступним чином: товари = 80 гр. од., дебіторська заборгованість = 20 гр. од. Разом актив дорівнює 100 гр. од. У пасиві присутні зобов'язання = 80 гр. од. При цьому існує різниця між величиною активів і пасивів, що дорівнює $100 - 80 = 20$ гр. од., що є величиною власного капіталу. Тобто максимальна вартість товарів, яку підприємство може видати в кредит без шкоди для інтересів кредиторів, є величиною власного капіталу.

Ліміт кредитування, розрахований за формулою (1) підходить для розрахунку ліміту кредитора. Але потребує визначення коефіцієнта K , оскільки в різних джерелах вказується різні коефіцієнти K від 10% до 40% [2, с.620]. В даному випадку коефіцієнт K – це міра ризику, яку підприємство-кредитор згодне прийняти.

Для розрахунку ліміту позичальника найбільш вдалою є методика, що ґрунтується на додаванні активів позичальника та відніманні його пасивів. Такою методикою є (2). Але для практичного застосування методики (2) потрібно:

1) додати платежі по обслуговуванню боргу за існуючими кредитами позичальника на період дії кредиту, що планується;

2) замінити показник чистого прибутку доцільно показником EBITDA (прибуток до відрахування витрат за відсотками, сплати податків і амортизаційних відрахувань), оскільки даний показник більш повно може показати, скільки коштів позичальник може направити на погашення кредиту [4];

3) показник відстрочки платежів повинен розраховуватися не від виручки-нетто, а від величини собівартості, бо тут оцінюються взаємовідносини з постачальниками, величина яких відображається в показнику «собівартість»;

4) показник кредиторської заборгованості та показник відстрочки платежів по суті є одним і тим самим: збільшенням суми кредиторської заборгованості. Значить в моделі повинен залишитися тільки один із них;

5) всі показники «потоків»: EBITDA і платежі за кредитами слід брати не в річному обчисленні, а за період рівний строку кредиту;

6) показник EBITDA має бути прогнозований на період дії кредиту. Метод прогнозування можна застосувати, наприклад, лінійного тренду;

Тоді формула (2) прийме наступний вигляд:

$$L = \pm C \cdot K_1 + EB + TZ \cdot K_2 + ДЗ \cdot K_3 + \Phi B \cdot K_4 + GK - ПП - ПК, \quad (3)$$

де L – ліміт позичальника; C – середньоденна собівартість; K_1 – 21, 14 або 7 днів в залежності від взаємовідносин з постачальниками; EB – показник

ЕВІТДА за період дії кредиту; $TЗ$ – величина товарних запасів; K_2 – 70%, 40% або 10% залежно від ліквідності запасів; $ДЗ$ – Дебіторська заборгованість; K_3 – 30%, 20% або 10% залежно від якості дебіторської заборгованості; $ФВ$ – Фінансові вкладення; K_4 – 40%, 25% або 10% залежно від ліквідності фінансових вкладень; $ГК$ – Грошові кошти; $ПП$ – Податкові платежі; $ПК$ – платежі по обслуговуванню боргу за вже отриманими кредитами на період дії кредиту, що планується.

Показник відстрочення платежів – $СК_I$ – може бути зі знаком плюс або зі знаком мінус у залежності від умов постачальників (наприклад, у випадку з передоплатою в формулі потрібно використовувати знак мінус).

Ліквідність активів визначається в залежності від:

- швидкості реалізації;
- потенційного рівня споживчої вартості;
- додаткових факторів (наприклад, у випадку товарів фактором може бути, чи є товар швидкопсувним, або як зберігається даний товар тощо).

Для визначення загальної суми ліміту, яка б включала в себе показники як позичальника, так і кредитора, потрібно поєднати як розрахунок ліміту кредитора (1), так і розрахунок ліміту позичальника (3). Ці два розрахунки є різними поглядами на одне і те ж – максимальну суму товарного кредиту. Ця сума слугує для мінімізації кредитного ризику, таким чином, згідно з принципом обережності загальний ліміт буде мінімумом із ліміту кредитора та ліміту позичальника:

$$L = \text{MIN}(L_n; L_k), \quad (5)$$

де L – загальна сума ліміту; L_n – ліміт позичальника, розрахований за формулою (3); L_k – ліміт кредитора, розрахований за формулою (1).

Для практичного застосування розглянемо приклад з чотирьох агропідприємств, реальні назви яких не наводяться з метою збереження комерційної таємниці: одного кредитора (ООО «Кредитор») та трьох позичальників (ООО «Позичальник 1», ООО «Позичальник 2» та ООО «Позичальник 3»).

ООО «Кредитор» має власний капітал в розмірі 87 600 тис. грн. Для розрахунку візьмемо коефіцієнт $K=25\%$, отже ліміт кредитора становить:

$$L_k = 87600 \cdot 25\% = 21\,525 \text{ тис. грн.}$$

Показники підприємств-позичальників наведені у таблиці 2.

Таблиця 2. Показники підприємств-позичальників на 01.01.09 р.

Показник	Позичальник 1	Позичальник 2	Позичальник 3
Строк кредиту, міс.	12	12	12
Середньоденна собівартість, тис.грн.	14,7	1 031,8	913,8
K1, дні	14	21	14
ЕВІТДА за попередні 12 міс, тис.грн.	2 273,1	19 556,5	15 032,0
Товарні запаси, ТЗ, тис.грн.	3 805,9	4 148,0	18 955,0
K2, %	10%	40%	10%
Дебіторська заборгованість, ДЗ, тис.грн.	789,2	193 398,0	16 677,0
K3, %	10%	10%	10%
Фінансові вкладення, ФВ, тис.грн.	0,0	65 414,0	0
K4, %	10%	10%	10%
Грошові кошти, ГК, тис.грн.	332,9	36 346,0	40
Податкові платежі, ПП, тис.грн.	2,9	4 326,0	1,0
Платежі по обслуговуванню боргу на наступні 12 міс, тис.грн.	873,2	32 033,3	5 033,0
Величина ліміту позичальника, тис.грн.	2 395,2	68 751,4	26 394,4

З таблиці 2 видно, що показники у підприємств різні, отже і ліміти вийшли неоднаковими. Ліміт «Позичальника 1» 2,4 млн.грн, «Позичальника 2» – 68,7 млн.грн. та «Позичальника 3» – 26,4 млн.грн.

Застосуємо формулу (5) для визначення загального ліміту кредитування для трьох взаємовідносин «Кредитор» – «Позичальника 1», «Кредитор» – «Позичальника 2» та «Кредитор» – «Позичальника 3». Результати наведені у таблиці 3.

Таблиця 3. Розрахунок загального ліміту товарного кредитування

Показник	Позичальник 1	Позичальник 2	Позичальник 3
Ліміт позичальника, тис.грн.	2 395,2	68 751,4	26 394,4
Ліміт кредитора, тис.грн.	21 525,3	21 525,3	21 525,3
Загальний ліміт, тис.грн.	2 535,3	21 525,3	21 525,3

Як можна побачити з таблиці 3 загальний ліміт для «Позичальника 2» та «Позичальника 3» нижче за розрахунковий ліміт позичальника через те, що в загальному ліміті враховано вплив ліміту кредитора.

IV. Висновки

В результаті аналізу існуючих методів визначення лімітів товарного кредитування були отримані наступні результати:

1. В статті було аргументовано вибір методу для розрахунку ліміту кредитора та розрахунку ліміту позичальника серед існуючих методів.

2. Вперше для розрахунку величини загального ліміту товарного кредитування було застосовано як фінансові показники позичальника, так і фінансові показники кредитора.

Але основні положення статті потребують подальшої розробки:

1. Потребує обґрунтування величина коефіцієнту K у визначенні ліміту кредитора.

2. Визначення ступеню ліквідності та якості активів дозволить підвищити точність визначення ліміту для позичальника.

3. Величини коефіцієнтів $K_1 - K_4$ в розрахунку ліміту позичальника мають бути обґрунтовані (наприклад, за допомогою методу експертних оцінок).

4. Потрібно продовжити дослідження у напрямку визначення впливу терміну товарного кредиту.

5. Чисельне визначення рівнів ліквідності та якості активів з урахуванням терміну ліміту.

Література

1. Новичихин А.Ю. Методика расчета лимита кредитования корпоративного клиента ЗАО «ИНТЭС» // <http://www.finic.by.ru/>
2. Фрост Стивен Настольна книга банківського аналітики: Гроші, ризик і професійні прийоми/ За ред. М.В. Рудя. – Дніпропетровськ: Баланс Бізнес Букс, 2006. – 672 с.
3. Энциклопедия финансового риск-менеджмента / Под ред. А.А. Лобанов и А.В. Чугунова. – М.: Альпина Паблишер, 2003. – 786 с.
4. Stumpp Pamela M. Putting EBITDA In Perspective // <http://www.bonato.com.ar/Archivos/Moodys%20EBITDA.pdf>